

BRUSSEL STEDENBOUW EN ERFGOED
Directie Monumenten en Landschappen
De Heer T. WAUTERS
Directeur
CCN-Vooruitgangstraat 80 - bus 1
1035 Brussel

U/ref. : DS: 04/PFU/626139
DML: 2283-0020/06/2013-082PU

O/ref. : AA/AH/JET-2.15/s.616
Bijlage : 1 dossier

Brussel,

Mijnheer de Directeur,

Betreft : JETTE. Kardinaal Mercierplein – Stationsgebouw. Aanvraag tot unieke vergunning voor de restauratie van het stationsgebouw en zijn gedeeltelijke herinrichting tot kantoren.
Dossier behandeld door S. Duquesne, DML

In antwoord op uw brief van 26 januari 2018 met bovengenoemde referentie, ontvangen op 30 januari, sturen wij u het **eensluidend gunstig advies onder voorbehoud** dat onze Commissie tijdens haar vergadering van 31 januari 2018 over hoger vermelde werken uitgebracht heeft.

SYNTHESE VAN HET ADVIES

De KCML gaat akkoord met de grote lijnen van het ontwerp en brengt een gunstig advies onder voorbehoud uit over de werken aan de beschermde delen.

Wel betreft zij de omvang van de ingrepen in het interieur. Niet enkel wordt de volledige binnenstructuur vervangen en wordt de begane grond genivelleerd, maar ook de historische opsplitsing in woning en station is bij de herinrichting genegeerd, waarbij het grootste deel van de nog schaars aanwezige historische elementen spijtig genoeg verwijderd worden. Deze optie staat in contrast met de grote zorg die besteed wordt aan de buitenrestauratie. Dit dossier is overigens grondig voorbereid en erg volledig.

Het voorbehoud van de Commissie betreft:

* de gevels:

- de technieken van de gevelrestauratie ten laatste bij de start van de werken verder specificeren,
- scheuren bij voorkeur injecteren met minerale grouten,
- interne isolatie van gevelelementen vermijden, normale vochttransporten in de gevels behouden en het steensnedeslot vrijwaren,
- voor de metalen gevelelementen een 'industriële' look vermijden door een aangepaste verftechniek,
- het aanstralen van de gevels d.m.v. grondspots vermijden en dit luik van het ontwerp coördineren met het gemeentelijk lichtplan dat o.a. op het station betrekking heeft,

* het buitenschrijnwerk:

- intacte elementen in getrokken of geblazen glas behouden waar de veiligheidsvoorschriften dit toelaten,
- een goed afschot garanderen bij de uitvoering van de bakgoten, ook bij de luifel,
- bijkomend stratigrafisch onderzoek verrichten naar de oorspronkelijke kleur en behandeling van het schrijnwerk en de behandeling aanpassen i.f.v. de conclusies van de bijkomende studie,
- opteren voor olie- of alkydeverven i.p.v. van watergedragen acrylaatdispersieverven,

* de dakbedekking en hemelwaterafvoer:

- voor de afwatering, ook van de luifel, is koper niet het meest aangewezen en kan men best opteren voor een alternatief, bijvoorbeeld titaanzink,
- met de brandweer een alternatief overleggen voor de toevoeging van de voorgestelde rookkappen,

* de verhoging van het perron:

- bestuderen of men de aansluiting met de uitwaaiende treden niet kan beperken 1 i.p.v. de voorziene 2 treden,
- deze treden in elk geval in situ te behouden en het nieuwe perron hierrond opbouwen,

* de tochtsassen aan de noordgevel:

- onderzoeken hoe men de 2 tochtsassen in het interieur kan plaatsen (cfr. voorgevel),

* de restauratie van de luifel:

- onderzoeken hoe men het oorspronkelijke ritme van de profielen in de huidige opbouw kan overnemen,
- onderzoeken of men de bestaande structuur niet geschikt kan maken voor de plaatsing van veiligheidsglas i.p.v. polycarbonaat,

* de dakstructuur:

- de delen die nog in goede staat zijn recupereren in de nieuwe situatie.

Tenslotte moeten alle bijkomende proeven en modellen voorafgaand ter akkoord worden voorgelegd aan - en moeten de tijdens de uitvoeringsfase te nemen beslissingen gebeuren in samenspraak met de DML.

HISTORIEK EN ERFGOEDWAARDE VAN HET GOED

Het station werd in 1886 ontworpen ter vervanging van de halte die sinds 1858 bestond langs de spoorlijn Brussel-Gent. Het werd 6 jaar later ingehuldigd. Dit gebouw in Vlaamse neo-rennaissance stijl is het werk van architect Franz Seulen, voormalig medewerker van Hendrik Beyaert en architect van de Belgische spoorwegen. In die functie ontwierp hij ook de stations van o.a. Schaarbeek, Jette, Etterbeek en Vilvoorde.

Het monument is karakteristiek voor zijn oeuvre en omvatte oorspronkelijk zowel het station als de woning van de stationschef. De constructie is symmetrisch opgebouwd en uitgevoerd in baksteen, arduin en natuursteen. Ze vormt een markant voorbeeld van de stationsarchitectuur van de 2de helft van de 19de eeuw en is als dusdanig beschermd voor de gevels en bedaking bij besluit van 13/04/1995. Het station is een beeldbepalend element van het Kardinaal Mercierplein, samen met de neogotische Sint-Pieterskerk en het gemeentehuis, eveneens in Vlaamse neo-rennaissance stijl.

HET ONTWERP

De aanvraag betreft de restauratie van de beschermde gevels en daken, alsook van bepaalde (niet beschermde) interieurelementen, het verbouwen en herbestemmen van het station tot twee verschillende eenheden - stationsfunctie op de begane grond en kantoren op de verdieping - en het plaatsen van een tijdelijke stationsconstructie op het Kardinaal Mercierplein.

ADVIES M.B.T. DE BESCHERMDE DELEN

Gevelrestauratie

Wat betreft de gevelrestauratie betreft zijn de voorstellen in algemene termen te verdedigen (herstel voegwerk, voorzichtige reiniging, terugplaatsing gedemonteerde ornamenten, lokaal herstel metselwerk in bak en natuursteen,...).

Een aantal technieken echter zouden ten laatste bij de start van de werken verder gespecificeerd moeten worden: samenstelling en compatibiliteit (voeg)mortels, granulaat druk en techniek gevelreiniging inclusief de diversificatie in functie van het te reinigen oppervlak, toepassing steenversterking en vochtwering, ... Deze restauratiemethodes moeten bepaald worden in overeenstemming met de conclusies van het KIK en bij uitvoering door de DML opgevolgd worden.

Bijzondere aandacht moet gaan naar het al dan niet toepassen van epoxymortels vb. voor het injecteren van scheuren. Het gebruik van minerale grouten verdient daarbij de voorkeur (epoxy mag hoogstens plaatselijk toegepast worden) en men moet er steeds op letten hierbij geen interne isolatie van gevelelementen te creëren of de normale vochttransporten in de gevels niet te verhinderen. Het steensnedeslot moet gerespecteerd blijven.

De bestaande metalen elementen in de gevel (ankers, roosters, incl. spanten van luifel) worden gerestaureerd. I.v.m. opbouw en herstel is een voorzichtige aanpak beschreven, wat positief is. Aanvullend wordt een roestwerende bescherming voorzien en een afwerking in zwart of donkergroen met grijze spikkels, naargelang het onderdeel. Voor dit verfsysteem verwijst men o.a. naar typebestek 104 zonder dat de wijze van aanbrengen van dit verfsysteem gespecificeerd wordt. De KCML wijst erop dat een industriële nabehandeling type moffelen, spuitlakken, ... het uiteindelijke aspect vaak niet ten goede komt. Zij vraagt de DML deze keuze tijdens de werken op te volgen. De nieuw toegevoegde elementen kunnen dan best op eenzelfde manier worden behandeld waarbij men een 'industriële' look en afwerking zoveel mogelijk moet vermijden.

Schrijnwerk

Het dossier omvat een gedetailleerd overzicht van de bestaande ramen en deuren in de gevels. De ingrepen die hieraan voorzien worden zijn minutieus opgelijst met het oog op een maximaal behoud van de originele elementen. De glazen invullingen worden echter allen vernieuwd, ongeacht hun huidige toestand en hun historische waarde. Een gediversifieerde aanpak verdient ook hier de voorkeur. Intacte elementen in getrokken of geblazen glas zouden kunnen behouden blijven waar de veiligheidsvoorschriften dit toelaten, bijvoorbeeld in de bovenlichten.

De KCML gaat akkoord met de vernieuwing van de deurvleugels in de zuidgevel alsook met de ingreep op de deuropeningen van de vroegere wachtzalen aan de achtergevel (ingekort met 24cm omwille van de verhoging van het perron). Hier is voorzien om de bovenlichten in te korten zodat de deurvleugels hun oorspronkelijke afmetingen behouden. Dit is een verdedigbare keuze waardoor de positie van de beglazing t.o.v. het vloerniveau behouden blijft.

De profilering van de bakgoten werd gedetailleerd opgetekend. De inwendige opbouw dient wel zodanig uitgevoerd te worden dat een goed afschot kan gerealiseerd worden.

In het dossier werd geen stratigrafische studie aangetroffen, enkel de vermelding dat het schrijnwerk (ramen, deuren, kroonlijsten) zal worden geschilderd in RAL 9001 (crèmewit) "volgens de originele situatie". Op de historische foto's is echter een duidelijke 'donkere' uitmontering aanwezig.

Bijkomend stratigrafisch onderzoek moet hierover uitsluitsel geven. Mogelijks zijn nog sporen van een oudere vernis of olieverflaag aanwezig.

Het gebruik van watergedragen acrylaatdispersieverven is af te raden op historisch schrijnwerk wegens het afsluitend en filmvormend karakter ervan. Een systeem op basis van natuurlijke oliën of alkydverven verdient de voorkeur.

Dakbedekking en hemelwaterafvoer

Het herleggen van de dakbedekking met natuurleien is een te verdedigen optie gezien de historische gegevens en de huidige toestand. De hemelwaterafvoer zou volgens het dossier in koper uitgevoerd worden maar deze materiaalkeuze is onvoldoende gemotiveerd. Koper is niet noodzakelijk duurzamer dan bijvoorbeeld titaanzink (TiZn) dat minder nadelen van galvanische corrosie biedt dan koper. Het is aanbevolen een alternatief voor koper te onderzoeken. De toepassing van lood voor dakaansluitingen is een goede keuze i.f.v. de historische situatie en de huidige duurzaamheid.

In de dakvlakken van de lagere gebouwen zijn boven de trappen twee dakvlakvensters met rookkappen voorzien. Men heeft gekozen voor dakvlakvensters gelijk met het dakvlak, maar door toevoeging van de rookkappen zal dit in het zicht niet dadelijk tot uiting komen. Kunnen mogelijke alternatieven verder overlegd worden met brandweer?

De verhoging van het perron

Volgens de snedetekeningen betreft de verhoging van het perron in aansluiting met de noordgevel ongeveer 24cm. De 'neus' van het perron verhoogt tot het niveau van het al aangelegd aangrenzend deel van het perron. Dit is ongeveer 50cm (afgaand op de vergelijking bestaande/nieuwe plannen - afwezigheid van duidelijke maatvoering op deze delen van de plannen). Op die plaats is de impact dus groter maar in totaal is de impact op het perspectief van de gevel eerder gering (+/-24cm) en doet deze beperkt inbreuk op de monumentaliteit van deze gevel. De Commissie neemt akte van deze optie, nodig om perron geschikt maken voor de huidige treinen zonder de historische stationsfunctie in het gedrang te brengen.

Dit impliceert wel het inkorten van drie deuren (2 imposten en 1 deur) en het overbouwen van treden aan drie deuren (2x2 treden en 1x1trede). De Commissie vraagt te bestuderen of men de aan de uitwaaiierende treden niet kan beperken 1 trede i.p.v. de voorziene 2 treden ?

Ze vraagt om deze treden in elk geval in situ te behouden en het nieuwe perron hierrond op te bouwen mits het aanbrengen van een bufferlaag. De in het bestek voorziene afbraak van deze hardstenen elementen is te vermijden.

Aanbouw tochtsassen noordzijde (perron)

De voorgestelde tochtportalen aan de zijde van het perron zijn storend, zowel visueel aan de beschermde gevel als op de perronruimte. De schaal ervan lijkt beter geschikt voor het interieur van een gebouw dan aan de exterieurzijde. De KCML vraagt dus te zoeken om deze in het interieur uit te werken. Deze oplossing werd immers ook weerhouden aan de pleinzijde.

Restauratie luifel

De opbouw en algemene aanpak is coherent en gedetailleerd opgesteld. De ingrepen zijn algemeen in nauwe relatie tot de historische situatie. De versterking van de draagstructuur van de dakbedekking omwille van stabiliteitsredenen (alook de keuze voor polycarbonaat i.p.v. glas om veiligheidsredenen) wordt geargumenteed en gemotiveerd. Het opnieuw doen aangrijpen van de dakbedekking onder de waterlijst en volgens de historische situatie is een goede beslissing. Het is echter jammer dat bij de uitwerking van de nieuwe draagstructuur van de dakbedekking het oorspronkelijke ritme van een groter en twee kleinere profielen in de huidige opbouw niet meer

gevolgd wordt. Dit doet enigszins afbreuk aan de tactiliteit en textuur van het geheel als men dit van op de andere perrons beschouwt (zie foto bundel A4 §7 p.3 geveltekening nieuwe toestand p12). De KCML vraagt te onderzoeken of men dit detail meer in overeenstemming kan brengen met de historische situatie.

Zij vraagt bij deze gelegenheid te onderzoeken of men de bestaande structuur niet geschikt kan maken voor de plaatsing van veiligheidsglas i.p.v. polycarbonaat, zonder over te gaan tot ingrijpende aanpassingen met structurele of visuele impact. Polycarbonaat heeft immers de neiging snel te vervuilen en te vergelen wat de geplande herwaardering van de luifel teniet zou doen (het regelmatig vervangen van dit materiaal is geen optie vanwege de nabijheid van de bovenleidingen).

De inkorting van de luifel tot op het laatste spant aan de linkerzijde bewaart terecht afstand tot de reeds gerealiseerde glazen luifel onmiddellijk naast het gebouw. De afsluiting op de koppen volgt de logica van de historische situatie aan de rechterzijde. De afvoeren zijn aangebracht in de minst storende en meest logische zones. Er zal wel met aandacht moeten gewerkt worden om een degelijk afschot op deze goot gerealiseerd te krijgen. De huidige gootopbouw heeft een minimale opstand gezien zijn lengte. Dit punt verdient bijzondere aandacht bij de opvolging van de uitvoering door de DML.

(Wat betreft het verfsysteem: zie opmerking over industriële afwerkklagen / wat betreft de toepassing van koper voor de bekleding van de goot: zie eerdere opmerking hemelwaterafvoeren).

Dakstructuur

Het herstel van het historisch spantwerk en gordingen volgens bouwtekeningen en het verwijderen van latere onoordeelkundige toevoegingen die gevolgschade veroorzaakt hebben, is een goede keuze. De bijgevoegde foto-inventaris ondersteunt echter onvoldoende de gekozen optie om alle houtwerk van spanten en gordingen te vernieuwen (zie gedetailleerde meetstaat). Het is aan te bevelen om de delen die nog in goede staat zijn te recupereren in de nieuwe situatie. Dit punt moet door de DML opgevolgd worden.

Gevelverlichting

Het ontwerp voorziet het aanstralen van de pleingevel d.m.v. grondspots. De Commissie wijst erop dat de Gemeente Jette een lichtplan voorziet voor de belangrijkste monumenten rond het plein, waaronder het station. De Commissie vraagt dit luik van het ontwerp te coördineren met de gemeentelijke overheid.

Algemeen genomen raadt ze het gebruik van grondspots ten stelligste af vanwege het risico op vandalisme van de lichtarmaturen, op het aftakelen van de bestrating en op verblinding van de voorbijgangers. Wanneer de spots bovendien te dicht bij de gevel geplaatst worden geeft het aanstralen vaak niet het gewenste effect (slagschaduwen, oplichten van onregelmatigheden in de gevelbekleding, ...).

Opvolging van de werf

Alle proeven en modellen moeten voorafgaand ter akkoord worden voorgelegd aan de DML. Dit betreft onder meer de nieuwe bekleding van de luifel, de gevelreiniging, en de anti-graffiti nabehandeling.

De tijdens de uitvoeringsfase te nemen beslissingen moeten eveneens gebeuren in samenspraak met de DML. Dit geldt in het bijzonder voor het consolideren van de gevels en de ingrepen op de dakstructuur.

ADVIES OVER HET NIET BESCHERMDE INTERIEUR

Het project voorziet een functionele opsplitsing van het gebouw in station en kantoorruimten. Het stationsgebouw heeft ook van bij den beginne een dubbele functie gehuisvest met conciërgewoning en station. Het is dan ook jammer te moeten vaststellen dat deze historische opsplitsing bij de herbestemming niet geherwaardeerd werd. Hierdoor is niet enkel de historische conciërgewoning op de begane grond gedegradeerd tot sanitaire ruimte en bergplaats, maar worden tegelijk enkele van de nog schaarse aanwezige historische elementen verwijderd zoals trappen, vloeren en binnenschrijnwerk. De nieuwe lift in de voormalige wachtzaal 1^e/2^e klas wordt apart gefundeerd en voorzien van een zelfdragende liftkoker. Dit is een goede keuze bij een inplanting op deze plaats in het gebouw. Ook het terug volledig toegankelijk maken van de vroegere lokettenzaal is een ruimtelijk wenselijke ontwikkeling die aan te moedigen is.

Met de meeste hoogachting,

A. AUTENNE
Secretaris

Chr. FRISQUE
wnd. Voorzitter

kopie : GOB-DML : S. Duquesne, cel werken / C. Smets, cel Overlegcommissie
GOB-DS : I. Van Den Cruyce